

נושא השבוע: תפילות ראש השנה

המקור בפרשה: עניינה דיומא

חסידי לשונות

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא הפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

עיון הלמוד

דבר העורך

הגאון הגדול רבי משולם דוד סולוביצקי שליט"א
ראש ישיבת בריסק

ביאור תפלת ובכץ תן כבוד וכו'

בתפילת ר"ה ווי"כ, ובכץ תן פחדך ה' אלוקיני על כל מעשיך וכו', ושתחוו לפניך כל הברואים וכו', ובכץ תן כבוד ה' לעמך וכו'. ויש להקשות מה השייכות של פחד על כל המעשים והברואים לכבוד דעם ישראל.
וביאור הדבר נראה עפ"י הבית הלוי בסוף פרשת ויגש, ע"פ (בראשית מ"ד ד) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, וכתב שם הבה"ל בד"ה גם, וז"ל, כאן באה לו ההבטחה הגדולה שבכל ההבטחות שיהיה נקרא שמו על ישראל, והכוונה בזה דלעולם לא יפרסם שם כבודו בעולם ע"י מעשה היוצא מדרך הטבע, רק באמצעות צורך ישועתו של ישראל, וע"י ישועת ישראל יתפרסם שם כבודו בכל העולם, ובכל מעשה ובכל זמן שיהיו ישראל בשפלות חליה, ממילא יהיה גם כבודו בהסתר ובהעלם, עכ"ל. ומבואר בדבריו דכל ענין פרסום שמו הגדול ית' בעולם צריך להיות דוקא דרך ישועתו של כלל ישראל.

ואי"כ זהו השייכות דתן פחדך הי"א על כל מעשיך שהוא גילוי כבודו על כל המעשים והברואים, לתן כבוד ה' לעמך, שזה דוקא דרך ישועתו וכבודם של ישראל. [ונברך משל, כמו מלוכה שכובשת כמה ארצות והמלך הכובש הרי הוא נעשה מלך על כל המקומות שכבש, ואעפ"כ שם המלוכה נקרא על שם המלוכה הראשונה, אע"פ שהוא מלך על כל הארצות שכבש, ואע"פ שהוא מלך על כל הארצות שכבש]. ולפי"כ מבואר גם מה שנאמר, ויאמר כל אשר נשמה באפך ה' אלקי ישראל מלך, שהוכרז ביהודי אלקי ישראל, והיינו דלא סגי דמה שיכיר וידעו שם מלך, אלא בעינן שידעו שיהי' "אלוקי ישראל" מלך, שזוהי השלימות של גילוי מלכותו ית', ודו"ק. וכן בתפילת ג' גרלים, גלה כבוד מלכותך עלינו וכו', והופע והנשא עלינו לעיני כל חי. דלכאורה שם להקשות מהו הענין המסוים שגילה כבודו "לענינו", והרי במה שגילה כבודו לעיני כל חי נהאכל בזה גם ישראל. ולפי הנ"ל מבואר דכיון דגילוי כבודו ה' הוא רק דרך ישועתו של ישראל, לכן אנו מבקשים גלה כבוד מלכותך עלינו, היינו דרך ישועתו וגדולתו של ישראל, וממילא היא הופע והנשא לעיני כל חי, ודו"ק.

וכן הוא בקדושת שבת, "ממקומך מלכותך תופיע ותמלך "לענינו", כי גילוי מלכות ה' יתברך היא עם ישועתו של ישראל. וכן בקדושת מוסף, "כבודי מים עולם", ואח"כ ממקומך הוא נ"פ ברחמים "ויחונן עם המיחידים שמו", דגילוי כבוד ה' הוא שלם לאחר שיפן ברחמים ויחונן עם וכו', ויחננו בישועה גמורה.

ובזה מבואר נוסח התפילה, ויאמר כל אשר נשמה באפך ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. דלמית המשיח כיורו כל הגוים שהשייכות הוא מלך על כל הארץ ומלכותו בכל משלה, אמנם התגלות המלוכה תהיה על ידי הקב"ה מלך על ישראל, ופירושו שהקב"ה בחר בישראל להיות עליהם מלך, ועי"כ הוא מלך על כל העולם, וזהו דאמרין "יד אלקי ישראל מלך וכו'", והיינו, שיאמר כל אשר נשמה באפך, שאלקי ישראל הוא המולך על כל העולם, וכן הוא דאמרין (תהילים קי"ד ז) "למלני אדון חולי ארץ מלמני אי יעקב" כי זהו שם המלכות נקרא על שם ישראל, וכי"ל.
וזהו הביאור נמי אתה בחרתנו וכו', ושמן הגדול והקדוש עלינו קראת, שגדלות שמו ית' תתגדל עלינו, מפני שנקרא שמו על ישראל, והוא משם כדברי בית הלוי הנ"ל, שזה הביטוי הקב"ה ליעקב שיהיה נקרא שמו על ישראל.

והנה בר"ה לפני תקיעת שופר נוהגין לומר פרק מ"ז בתהלים, שנאמר בו "ידבר עמים תחתינו ולאומים תחת גרלינו", וצ"ב מה השייכות בין פרק זה לתקיעת שופר. והנה בתר ראש אות קי"ד, כתב וז"ל ורבינו היה שמח מאוד בעת תקיעת שופר, וכך אמר שאצריך להיות שוב שמחה וחדוה כדומת המדינה ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו, כן אהנו בתקיעת שופר ממליכים לקב"ה בכל העולמות שאנחנו עמו, עכ"ל. ולפי המתבאר מובן כפי שייטא נצחון ישראל על אומות העולם לתקיעת שופר, דכיון דתקיעת שופר הוא המלכת הקב"ה, ומלכותו וגדלותו של הקב"ה צריכה לבוא דוקא דרך ישועתו ונדחתו של ישראל, לכן אנו אומרים דבר עמים תחתינו ולאומים תחת גרלינו, שהוא ענין גדלותו וישועתו של ישראל. (מאורי המועדים)

ועל חטאים שאנו חייבים עליהם

מכת מרדות

הרה"ג מרדכי קרליבך

שמעתי שהגרי"ז העיר ממה שמתודין ביה"כ על חטאים שאנו חייבים עליהן מכת מרדות, דמשמע שהוא חייבא כמלקות, וביותר נראה, דהלא על עצם החטא כבר בא הוידי הקודם על חטא ועל חטא וכו', ואילו בסוף הוידי מתורה על החומר שבחטאים שיש עליהם מיתה ומלקות וכו', ואשר מזה מוכרח דחטאים שיש להם מכת מרדות הרי שיש בהם חומר על חוב מכת מרדות, ואמר שבאמת הרי"מ השמיט זה מסדר הוידי. ומאיידך בכתבי הגרי"ז נזיר [דף כג.]. דקדק לשונות הרי"מ בכמה דוכתי דחייבא דמכת מרדות אינו חובה דחילי עליה, וביותר מזה שהוא דין המסור לב"י, ולכן אין דין אומד, דכל עיקר דין אומד הוא חלות דין ופסק בחיובא דמלקות דחילי עליו, ועי"ש, ויעוין גם בפרי חדש [או"ח סי' תצ"ג] שהביר מסור לב"י"א אם להכות מכת מרדות או לנדות, וא"כ דאי שאין זה חייבא דמלקות, דאי"כ לא מסתבר שאפשר לשנות. ונראה דבאמת כל דין מסור לגומר, יש מכות מרדות אשר עיקרם באו בתורת מלקות, שכשם שיעדה תורה מלקות להעובר על לאו, כך יעדו חכמים מלקות מדבריהם להעובר על לאו מדבריהם, וכדושה, ויש שעיקר הדין מרדות אינו אלא הכאות לרדות את העם שיקבלו עליהם את מצוות התורה, או בתורת עונש בעלמא, אך לא בתורת חייבא דמלקות, שהעובר על לאו דרבנן לוקה מדרבנן, והמבטל עשה שיש מכת מרדות אין זה אלא רידי.

והנה חלקו רבונא בשיעור ההכאות שבמכת מרדות, הרי"מ [פ"ו חמץ י"ב] כ' דהאכל מצה בערב פסח מכין אותו מכת מרדות על שתצא נפשו, והרמב"ן [ש"ש א' שם] הביא שכי"ה דעת הרי"מ בכל מכת מרדות, וכ"ה בתוספתא דמכות [פ"ג ה"ל] ועי"ש, ולפי"כ מוכרח דגדר מכת מרדות אינו שיוך כלל לדין מלקות של תורה, אלא יסודו לרדות הגברא לכל ימרווד בדיני התורה, ולכן אין בהם אומד אלא עד שתצא נפשו או שיקבל.

ואילו הרי"ן בכתובות [דף מה:] השיג שא"א שדברי סופרים חמורים משל תורה, וא"כ אין להכות יותר מלי"ט, וכ"ה בר"ן חולין [דף קלב:] כתב דהמבטל עשה מלקין אותו מי חסר אחרת, וכ"ה בתוס' נזיר [דף כ: ד"ה ר"ן] לענין המתמנה לאכול בשר חזיר וכו', וכ"ה הרשב"א [ח"ד סי' רס"ד] בהא דרב מגידו אמנא דמקדש בניאה, וראה לזה הביא מקידושין [דף כח.] בקורא לחבירו ממזר, ומסנהדין [דף כו: כו:] בחשוד על העריות.

והריב"ש [צ"ז ד"ה תשובה] כתב דהיינו מי מלקות ואינו חזוקת כשל תורה, ואילו בשלטי"ל הגיבורים על המרדכי [פ"ו מ' שמת] הדין דמכין אותו י"ג מכות, והובא במג"א [סי' תצ"ו סק?], ובביתר הכרז כתב בהנהגת הב"ח על הרי"ן בכתובות שלם דעיקר חייבא דמלקות הוא י"ג, אך שקנסה תורה ליתן י"ג פי שלשה, ולכן בדין דרבנן לא התמירו ליתן כל מניין ההכאות, הא מיתה יסוד דין מכת מרדות יסודו כדון מלקות של תורה.

ולמש"נ חלוקים המה בזה ב' גדר מכת מרדות, דבמקום שחייבו גדר מלקות, לוקה מספר י"ג או מספר לי"ט הכאות קלות, משא"כ כאשר חייבו עונש רידי בזה נותנים לו כפי שיראו הדיינים וכפי צורך השעה, ועתו"ז נזיר ש' שיש לחלק בין מי שעובר כל שעה האיסור דאז מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל, אך לאחר שכבר עבר האיסור לוקה מ', ולמש"נ עדיין תלוי זה בגדר המכת מרדות, אם הוא בתורת מלקות או רידי.

[הנה כתב הרי"מ בפ"א שבת ה"א] שיש שבויתים שאסרו חכמים משום שזומנין למלכה, ויש שבויתים שאסרו גזירה משום איסור סקילה, ונפ"מ רבתי בזה לדעת רבונא דהעובר באיסור דרבנן בשבת נעמשה מומר. דהיינו דוקא במלכה דרבנן, ולא גזירה דרבנן, וכ"ה בצפת פנח [פ"א שבת ה"ד] אשר למש"נ נראה דחלוקים המה בזה, דבמלקות שחייבו בא בתורת מלקות נפסל לעדות, להיות נעשה על כך 'רשע' עם חיוב מלקות, דחלות נרשע תלוי בזה שהוא נעשה בחיוב מלקות, וכמש"נ.

ובחדשי מרן גי"ז הלוי כתב וז"ל. והנראה דבאמת עיקר איסורא דחמץ בהפנא גם לענין אכילה מתחיל רק משעה שישית מרדנן, דאין חילוק כלל בעיקר איסורא דחמץ בין אכילה להנאה, ואף דחכמים איסור לאכלו בשעה חמישית גזרו משום יום המנוגן, מ"מ אין זה עדיין עיקר איסור חמץ, ואין זה איסור חפצא, ודבר זה מפורש בשלשון הרי"מ שם וכו', ואיסורו בשעה חמישית הוא דין אחר לגמרי, ואין בו גם מכת מרדות. אשר למש"נ מבוארים היטב דברי הרי"מ לענין אכילת חמץ בשעה חמישית ובשעה שישית, דאף דיש מכת מרדות על ביטול עשה וכל הרבה איסורי דרבנן, מ"מ הרי נתבאר דכל שאין לו בא על לאו גמור שמדברי סופרים אין זה בתורת מלקות דחייבא, וא"כ אפשר דבאמת יש מכת מרדות גם על חמץ בשעה חמישית, ואך דאין לה תוקף מלקות [כחובת מלקות בחמץ דשע"ו] אלא עונש רידי, והרבה נפ"מ בזה כמש"נ. בפ"ג בספר תיבת גמא פרשת ויגש [אות א'] חקק האם מכת מרדות פוסט חיוב ממון מדין קל"מ, ועי"ש, וכ"ה בפ"א [פתיחה וולדת ה"א אות כ"ז] הכריח דחייב מכת מרדות אין פוסט ממון, כמבואר בר"מ [פ"א נערה ה"ב], ולמש"נ תלוי אם הוא מכת מרדות של מלקות.

אימא יהודיה לא מתיאשת לעולם, זו כותנה וזה אופייה של האם היהודיה. היא אינה מתיאשת, גם כאשר כולם אומרים שכלו כל הקציצים. גם כאשר נראה לה עצמה שאין כל תקות ותוחלת, אל היא נותנת ונטשת את המערכת. היא מתמודדת עד לדג האחרון עם כל המטלות האימהיות שלה, כאמונה, במסירות, באחריות ובלב חם של אימא יהודיה. זה טבעה של האם היהודיה, כאשר היא איננה רואה את ההשתדלות כאמצעי, אלא כמטרה. עליה להשתדל ככל יכולתה למלא את חובתה כלפי לדידה. עברה, אין מדובר כלל בחיוב אלא בזכות, וזאת עוצמה להוביל ולהציע את לדידה בדרך החיים מבחינה נפשית וכמובן מבחינה רוחנית. להוביל אל חוף מבטחים, אל היעדר הרתח ואל השלימות של עמל יהודיה עלי אדמות.

הנה, הנה, בת למשפחת חם, שלא עודנה בהרגלי האם היהודיה - על אף ויתורה בבית אברהם אביה. אינה יודעת ומפירה את אופי האם היהודיה, היא איננה עומדת במטלות שעליה לבצע כאם וברכות מהחזקתה. היא ברתת מחזיקין של בבה ישמשאל, היא אינה משקיפה בחיובו ומגיחה לו לגדול בירחובי, על כל השפעתו ההרסנית. היא מביאה אותו למצב שבו הוא מקלקל את חיבתו הטובה של יצוקו, עד שאי"ש - שרה - והאם היהודיה, שגלת את האחריות ואת חובתה המוסרית כלפי לידה ומבקשת מאברהם אביה שישגש את "בן האמה", כאשר ברהו הרביעי שגזישין אלו כללים את חבן עם אימ'.

בפרישה הנקראת בראש השנה, מסביר רש"י הירש את טענה של הנה בבישת לילדה, כאשר היא שולכה אותו אל אחר השישים ורשבת מרחוק, באברהם שלא טבעת את קול הילד ולא היראה במותו: "כל התנהגותה של הנה, אופיינית ביותר, ומציגת את הטבע של בת חם שלא נתערך. אם ישראלית לא תיטוש את לידה, ולו רק כדי להקל עליו כדי חלק אחד במיליון של שנה. הנוטש ילד באפס משה מפני שאין בכווח לראות ביטוייו, אינו פועל מתוך רחמים. זהו אנוכיות אחרית כל נפש אדם שנצבעה הנה. אדם בעל שיעור קומה אנושי, ידע להשליט את הכרת חובתו על רגשותיו העדיים ביותר, חובתו מסיכיה ממנו את הכאב שבליבו, ומודירה את ידו להשיט עזרה וסיוע, ולו יאח ברק וד לגמול חסד עם המתירסן ביטויים ולעמוד על גביו ולהתחנף בעצמו. מכאן משמעות עמוקה לאחור בסוף: "ז' שמע את קול הנער, ולא קולה של הנה, כי נתקחו של אדם היצאת מתוך אנוכיות וכאפס מעשה אינה מגיעה עד לכאב הכבוד. ולא עוד אלא: "יתשלך את הילד תחת אחר השישים" ואותה היה לה היכן יפול, ושכא יפול בין קוצים שיסרטו את בשרו וחרסו בהנאה של האם תוסיף לעיני הצימאון עד עזר ללא צורך. הכל מראה אבן חושם נגזר תחת עצמת הכאב, כמירה כזאת אל תשלח את מודע אברהם כל רסן במעמד שכו"ס..."

לערוך את הדברים להתייחס, גם משום שהיאוש משרד לילד את הנוסחה לחיים מתמזגים קצת...ומתיאשים.

אם נוכח לילדינו כי לא מושג של ייאוש בעולם, אין מושג של נטישה, ילמדו גם הם דרך זו וירדשו אותה לחייהם. ללמד כי ההשתדלות והמאבק הבחתי פוסק היא רדיה של יהודי. וכאשר משקיפה ולא מתיאשים, או אז צין הפיתרון כאמור - וכפי שנספרי בהמשך רש"י הירש: "כבר שמע אלוהים את קול בכך כאשר הוא שם - אילו במחוז בתי ולא השלבת את בכך באותו מקום, כי אם הנחת אותו שם, אילו היה יושבת מגב אלא שנאחת על יד מיהא אלה המצויים, כי עזח כבר ראית את באר המים המצילים באותו מקום כאשר הוא שמי". יתכן, שכל זה מתקשר היטב עם מועד הקריאה, ימי ראש השנה. בכל ספרי המוסר מוכרז כי אין כבודת בשר ודם מרדו של הקב"ה, ביום ספרי, כאשר בונה שבעתם של אדם ידע ויחזק מאימת הדין, ויצאנו את בכבדי את המוסרים וברואים כי יציא ה' לאור את דינה. אלו היה כל חם עושה את חשבון נפשו, בוודאי היה נופל לייאוש מוחלט לחוסר מעש בעניניו האישיים. אך אנו, בטבע היהודי הטובע בנו, משוכנעים כי יציא השתדלותו וחובתו יכפר לנו ה' על כל חטאיו ורבותיו והיתמנו לשנה טובה ולחיים טובים ואוהבים. שנה טובה!

אמה פרח הלוי חסידות

צדק

צופ הוצאת לאור - נתן פלדמן

הופיע ויצא לאור בהוצאת צוף

שיח הסוכות

למון הגר"ח קנייבסקי

שליט"א

עכשיו בחנויות הספרים

מנהגים

הרה"ג אליקים דבורקס

הזכרת המלך הקדוש

מובא בגמ' בברכות ל' ע"ב טעה ולא הזכיר ר"ח ערבית אין מחזירין אותו. והטעם משום שאין בי"ד מקדישים את החודש אלא ביום. ובגמ' ר"ה כ"ה ע"ב הובא הטעם שכתוב "כי חק לישראל הוא משפט וגו'", אימתי הוא חוק בגמר דין וקא קרי ליה רחמנא משפט מה משפט ביום אף הכא ביום.

והנה החיי אדם בהלכות תפילה כולל כ"ד ט"י כתב וז"ל 'והגאון מורה"ר אבלי פאטוועלער אמר כאן דין מיוחד שאם טעה בליל ר"ה ולא אמר המלך הקדוש אינו צריך לחזור, כדון טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא בליל ר"ח שאין צריך לחזור ממתח מלפניו' וזוהו המלך הקדוש, וא"כ בליל ר"ח הדין כן שא"י לחזור' ומוכח מדבריו שליל ר"ה דינו לליל ר"ח.

ומצאתי שהגאון מדרבה הלוי הורוץ זצ"ל אבד"ק פינסק כתב בהגהותיו למסכת עירובין דף מ' ע"ב וז"ל 'הזכרת ר"ח בתפילה אינה רק מטעם קדוש החודש ולכן אין מחזירין בלילה, משא"כ ברי"ח אע"פ דאין מקדישין בלילה, מ"מ חובב החרותו משום קדושת יו"ט, דמקרא קודש כתוב בכל יו"ט'.

המשנה בברכה בסיומן תקפ"ב ש"ק ב' בשער הציון השיג על דברי הגאון ר' אבלי וכתב וז"ל 'ועל נתייר זה היה שייך רק אם התפיל תפילת חול, משא"כ בזה שהתפלל תפילת יו"ט מ"מ' אינו יוצא, ואולי דהוא מיייר ושוכר תיכף שסיים האל-הקדוש (לאחר כדי צבור) ולדידיה צריך לסיים בשל חול. וקדוש בזה ענין דאך דבתר"י מסתפק דאפשר דיוצא בשל חול בדיעבד, אבל להתייר לכתחילה לסיים בשל חול זה לא מצעני'. וכונת דבריו דממני"פ אינו יוצא כשמתפלל תפילת יו"ט, משום דאם יו"ט הוא הרי אינו יוצא במה שאמר האל-הקדוש, ואם הוא חול הרי אינו יוצא בתפילת יו"ט. ומה שתמה מדברי הרבינו יונה כוונתו שבחיודשו לפרק ד' כתב וז"ל – ומדחזיקן שמפני שאין קדוש החודש בלילה אין מחזירין אותו כשלא הזכיר ר"ח, שמעתינ דשבתות יו"ט שקדושתן ג"כ בלילה אם טעה ולא הזכיר של יו"ט או של שבת מחזירין אותו. ויש מפרשים דדוק בשאר יו"ט, אבל ביו"ט של ר"ה כיון שתלוי ברי"ח אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בערבית אין מחזירין אותו דכ"ח' ודיינין ליה.

אולם אחרי שתביא שיטה זו כתב ברבינו יונה וז"ל 'ונכח לומר שאעפ"י שהוא תלוי ברי"ח, כיון שהוא יו"ט ומצות יו"ט אלימא טפי שיש בה איסור מלאכה משא"כ ברי"ח, וגם בתפילה אין אנו מוכיחין ר"ח כלל אלא ענין יו"ט ויתר יש לדון אותו כמו יו"ט מלדון אותו כמו ר"ח, ואם לא הזכיר בערבית מעין יו"ט מחזירין אותו. וזה כוונת המ"ב להקשות, דמוכח שנתקחו אצל ליל ר"ה דינו כליל ר"ח, דלדעת היש מפרשים ליל ר"ה דינו כליל ר"ח, שאם לא הזכיר אין מחזירין אותו, ודלעת ר"ה ליל ר"ה דינו כליל יו"ט ואם לא הזכיר מחזירין אותו, ולכאורה דעתו של הגאון ר' אבלי כשיטת הי"מ, ויותר מזה כתב להקשות בשו"ת מ"מ חיים ס"ב שחתיי אדם לא הזכיר כלל בדברי תר"י ומחלקותם בדין ר"ח, ובדאי לא נעלמה מעיניהם המחלוקת בין הראשונים לענין ליל ר"ח.

והנה חבל נביאים נתנבאו בסגון אחד בשו"ת בני שלמה בתקונים והוספתו שבסוף הספר סימן י"ז, ובשו"ת אגרות משה ח"א חלק או"ח סימן ק"ע, ובשו"ת צ"ח צ"ח סימן ק"ע ובח"י סימן כ"ה, וב"ש מנחת אלעזר ח"ב סימן ד' (להגרי"י קולץ זצ"ל), דאין שום שייכות דברי הגאון ר' אבלי למחלוקת הראשונים שמובא ברבינו יונה, דבריו מוסריים בטעם והתפלל תפילת חול בליל ר"ה ולדעתו כיוון שרי"ח הוא יו"ט יש לדון אותו כמו יו"ט מאשר לדון אותו כמו ר"ח, דכיון שהוא יו"ט אם התפלל תפילה של חול לא יצא, אך מה שכתב הגאון ר' אבלי הוא טעה ולא הזכיר בתפילתו המלך הקדוש, אבל שאר התפלה התפלל בתפילת יו"ט, ואז דינו כמו ר"ח שאם שכח יעלה ויבוא בליל ר"ח אינו חוזר, דכל הטעם שתקנו חז"ל לומר המלך הקדוש והמלך המשפט בעשייתו, דהם ימי דין ומשפט והקב"ה שופט אז את כל העולם כולו ומשו"כ תקנו לומר פסוקי מלכויות

מרון ראש הישיבה שליט"א

ענינו של התפלה – תפלה

הנה בראש השנה הא מה שנתיחד ביום ההוא, תקיעת שופר שזה המצוה דאורייתא, אמנם ענין המצוה היא בעצם ענין תפלה, כמבואר ברי"ה (כ"ו ב') דפליגי שם אם צריך שופר פשוט של יעל או של איל כפוף, ומבואר שם דכיון דענין שופר הוא תפלה, לכן יש דס"ל דכמה דכיון עדיף טפי, ויש דס"ל דכמה דפשיט עדיף טפי, ופרש"י דכיון משום (דכת"ב במלכים א' ט' ג') והיו עיני ולביני שם, ומאן דס"ל כל מה דפשוט עדיף, הוא משום (דכת"ב באיכה ג' מ"א) נשאל לבנו אל כפיים.

עכ"פ הוא ענין תפלה, אלא דבתפלה גופא יש מחלוקת מאי עדיף. ולכאורה למה נזכר מחלוקתם רק כאן ולא בכל תפלה, וגם לא שמענו דמעבך התפלה עיי"כ כיף או פשוט. ועיי"ש בתוס' דדנו אם מעבך כפוף או לא, ובסוף דבריהם נוטים דזה מעבך, ולא מצאנו זה בכל תפלה. הרי דבאמת ענין התפלה לצאת ידי המצוה אין מעבך דוקא כפוף, אבל שופר שעיי"ז זה צריך להיות התועלת שבתפלה זה צריך להיות דוקא כפוף. והנה ודאי אם צריך שהשופר כפוף, מ"מ הוא עיקרו מפני שהאדם לבי יהי' כיו"ף להקב"ה וזה המעבך, כי אם כפיפת השופר שזה רק להזכיר שכל ענין ההכנעה של האדם לבוראו זהו המעבך, כ"ש עצם ההכנעה שזה מעבך לא בקיום המצוה, אלא במה שהתפלה תפעל, דבלי זה אין לה התועלת הדרוש. (ימלא פי תהלתך ח"א, עיי"ש)

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ

יודיו בסליחות

הכרעה הג"צ (פי תפלה סק"ג) לומר ויהו והתנו, מאוס דכב פגמים גומלים סליחות קודם עמוד הגהר, כזן צימיו קרוב פעמים מתחילים אחר עמוד הגהר, יק לגדע שלל יאמרו התנו שהי צנרתי' לא אומרים, והי התחיל צנרתי' אוחלי יאמר התנו שלל קצין. אכן שמא יק לומר דסדר הסליחות נעשה כן ואין לנטול גם כפגמים בודלי דיון ענד רשק הגנה, והיטו לאין הסליחות חלקים חלקים, אלא כל ענין הסליחות אחד הוא, וצ"ח בחקירה זו, לענין אומרת סליחות עם התנו קצין חתון, עיי' בפרש"י (פי קל"ה) ושבת הלוי (ד"ד סי' נד ר"ח א' ח).

תענית

ידוע כי קי מעלת תענית ענד רשק הגנה, עיי מדרש תנחומא (פי' אמור) ובכ"י (פי' תפלה) ותענית זו לא זכיה קבלה ככל תענית נמי"פ בפרש"י (פי' תענית) ובכ"י (פי' תפלה סק"ז). ואכי הבן האנה והגהלה לא יאענו, ואין זכיה לנשוא התנה דהנה שנה נמי"פ תענית (פי' תפלה) ותענית, כמו כן מי פרש"י ככל עליו לא צריך להתענות, ולכלן המ"צ (שם סק"ט) "מקל"ת חול".

חציצה

איתא בנתי"א (פי' תפלה) דגו "עושים לטובל צנרתי' רשק הגנה", ולא הוצר ענין חלילה. ונראה דלמי לדון טעילה מנזכר צנרתי' (פי' פת ד"ה וכן) דנמנאל קס לדין חלילה צנרתי' המקפיד, (ויכול לטובל צנרתי'). כנס נמי"פ (פי' תנו סק"ז) מנזכר דיק לכסוד חוללי טעילה ו"ל דנעילה ויח"פ חמורה יותר, וכן מהרש"א שכתבו לנכד על טעילה זו, ראה בנתי"א (פי' ח"ה דיומא סי' נד), לכן נשאלו חכמה.

קברים

נהגו לילך על הקברות נמי"פ תענית" (פי' ס"ח) וכתב הג"צ (סק"ז) דהאלך לבית הקברות לא קים נמנאל ענד הגומלים. כנס כתב (פי' תענית סק"ה) ללכת לבית הקברות כשענה בליל, ויבדק מן הגומלים צנרתי' רחמים עליו, ומשמעות לשונו שהמתפלל קס פונה לצדקים עולמים צנרתי' צנרו, אשך נראה מזה כי אין לזכור לפנות לשוקנו עפר, וכן ליישב סתיקה זו. ועיקר הדברים אש מנזכר לנכד מהגומלים, עיי"ן צנ"ח (פי' סי' ר"ח) וספר חסידים (פי' תג) וצנרתי' (פי' ר"ח ח"ה סי' נד ר"ח א' ח).

קברי צדיקים – מכונית

נתפרסם כי צנרתי' מירון בנדק לנכדו קל רש"י יק חשק עננות, ולצדיקי הלאעי בזה לנסוע לקס ברכב ומירון אהל זרקה, ואף שקיימא לו לאוהב זרקה לאו שמהי אהל, ראה צנרתי' (ה' ע"ד יו"ט א' ח). מ"מ מהתורה שמהי אהל, עיי' פי' (ערוכה פ"ח), וכן עיקר יעקב (ח"א סי' פה וד"ח סי' א' ח), נמאל אש כן שהספק דנכדו וספיקא דנכדו לקולא.

זאת ועוד, ידוע מה שכתב המל"מ (ה' ע"ד יו"ט א' ח), שאוהל זרקה המתגלגל על פי האדמה דינו כאוהל גמור ורק אוהל המתגלגל ולא נוגע בצדמה הוא אוהל זרקה. ואף שצנרתי' רב פעלים (ח"א יו"ט סי' ג) חלק על זה, מכל מקום נמקום ספיקות, שמא אפשר לכמונע על נסענה ברכב, והנה נכד רש"י (פי' ח"ה סי' נד ר"ח א' ח) וצנרתי' (ח"א יו"ט סי' ג).

חז"ל

מפרסם איסור הגסענה לחז"ל, ראה צנרתי' (ה' מלכים ה). והנה כתב הגעניו תשובה (פי' תענית סק"ח) כי מנזכר לנסוע לחז"ל לצדיקי לדיקים, ועיי' צנרתי' (מנע"ר ח"א ח"ה) והתקפתי לנכי מנה קברים שנוגעים כי פוט את העלמות והבילוי לנא"ץ הקודש, אש ספק קברי לדיקים דוהה איסור זה. זאת ועוד, יק לדון לעניין הגוסע לצדיקי אהל סי' שמתקן צנרתי' קראל ואף גדולים ועובדים מהם, אש גם צנרתי' גונאל כי היקד לזכ.

רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

דינים והנהגות לתפילות ימים נוראים

עמידה אחר קדושה עד היכן

בפרש"י (פי' צ"ה ס"ד) כתב לכיון רגליו כשאומר קדושה עם השי"ן. וכתבו האחרונים (הא"ר סק"ז, הערוה"ש ס"ה ובכנה"ס סק"ז), שיכוין רגליו עד אחר הקל הקדוש. וכך חזו"ן שנהג רבינו לכוין רגליו עד אחר הקל הקדוש, אולם ברי"ה וביו"פ לא כיון רגליו אלא עד סיום הקדושה ותו לא.

שעה בתפילה

מי שאמר בטעות "הקל הקדוש" ותיקן את עצמו ואמר "המלך הקדוש", אך מספק ליה אם הספיק לתקן בתוך כדי דיבור או לאחר כדי דיבור, יש להקל שלא לחזור לראש התפילה.

דלגלג "בספר חיים" כדי להספיק קדושה

העומד בסוף תפילת לחש, והציבור עומד להתחיל קדושה, ורוצה גם הוא להספיק קדושה עם הציבור, אין לו דלגלג את "בספר חיים" אפילו כדי להספיק קדושה.

בקשות פרטיות בראש השנה

מותר לבקש בקשות פרטיות בראש השנה, אך לא בראש השנה שהל בשבת, ולבקש על פרנסה של אחרים, אינו נחשב לבקשה על רוחניות.

ככי בתפילה

מותר לבכות בתפילה ראש השנה, ואף אם הל ראש השנה בשבת.

תפילה לאט על חשבון חזרת השי"ן

מי שמתפלל לאט ועל ידי זה מפסיק חלק מחזרת השי"ן, אין לו לחוש בכך, ולא ימנה בתחילתו עבור זה, דעדיף שיתפלל לאט.

(אשרי האישי ח"א)

לע"ז רבינו יוסף שלום בן אברהם זיע"א

בר"ה, וכמו ששינו ברי"ה ח' ע"ב עה"פ "כי חוק הוא לישראל משפט וגו'", מלמד שאין בי"ד של מעלה נכנסין לדון אלא אי"כ קידשו בי"ד של מטה את החדש. ומוכח שיום הדין של ר"ה תלוי בקדוש החדש, וכל זמן שלא קידשו את החדש אינו יום הדין והיות ואומרים המלך הקדוש משום יום הדין, כמשי"כ רשי"י בברכות י"ב בר"ה המלך הקדוש וז"ל 'עלי שבמים אלו הוא מראה מלכותו לשיפוט את העולם', והואיל והמשפט תלוי בקדושתו לכן אם לא אמר המלך הקדוש אינו חוזר אעפ"י שכתב בלילה נקרא יו"ט, וכיון שבלילה עדין אינו יום הדין לפי שאין מקדשין את החדש בלילה הרי"ה כיינו טעה ולא הזכיר של ר"ח בלילה שאינו חוזר.

וכתב הגרי"מ פנינעטוין זצ"ל דיוצא שאם אדם מתפלל שחרית ר"ה קודם ח' ושכח לומר המלך הקדוש לא יחזור, דלא דומה לרי"ח שחוזר, משום דבדיעבד אם קדשו משעלה עמה"ש קודם ח' ג"כ מקדוש, אבל כיון דלכתחילה צריך לקדש החדש דווקא אחר ח' החמה ככל דבר שצריך ביום, ודאי לא קדשו מעולם קודם ח', אי"כ ממילא לא נכנסו בי"ד מעלה לדון עד אחר ח', אבל מ"מ מסתבר שחוזר דאין לחלק משאר היום כיון שהוא בדין יום גם קודם ח' וצ"ע לדינא.

ועיי"ש אין מקום לשאלת המנהג בבורה, דיי"ל דבאמת מתפלל תפילת יו"ט ומה דמקשה אדך יוצא באמת האל-הקדוש, משום דענין החרת המלך הקדוש אינו תלוי בזה שרי"ה הוא יו"ט אלא תלוי בקדושתו ולכן דומה לדיון יעלה ויבוא שאעפ"י שמוכיחין בלילה, אם שכח ולא הזכיר אין חוזר.

וכתב מרון הגרש"י אויערבאך זצ"ל (מובא במחזור המפורש ערי"ה דמצד דשמ"י) וז"ל 'ונראה לעי"ד דכיון לענין תפילה דוהה תרתי דסתרי, דמצד א' יוצא התפלל תפילה של ראש השנה ומנד שני אמר האל-הקדוש. וממני"פ לא יוצא, משא"כ בברכת משוון אין לחזור מטעם דאין מקדשין את החדש בלילה, ואף אם נחשוב שיש לחלק קצת בין ערבית לברכה"ז, מ"מ מנראה מ"ז דברכות סכ"ג דאי אפשר לומר זאת.

אולם יש להעיר דאין נידון ברכת משוון שייך לחידושו של ר' אבלי, דסברתו שייכת רק לגבי המלך הקדוש דאין הוא דין בתפילת יו"ט, אלא הזכרה של עשרת ימי תשובה, וס"ל דלגבי זה הוא רק ביום ולא בלילה מפני שאין דין לילה, ולפיכך כתב המ"ב סימן תקצ"ז דלכ"ע אסור להתענות בליל ר"ה, משא"כ דיני יו"ט חלון ודאי מהלילה לכל דיניהם, ולפי"ז אי"ש הערת שעה"ש הגי"ל על חידושו של הגאון ר' אבלי. ואי"כ לגבי ברהמ"ז דחיובו מדיון סעודת ר"ח בלילה; ואח"כ אמר לי דידי הרב ישעי רוטנברג שליט"א שהעיר זאת הערה זו לגרש"י ואמר לו שהוא צדק בדבריו. ובאמת נדפסה הערת של מרון הגרש"י במהדורה השניה ושוב חזר בו מחידושו וכתב כמשי"כ.

והנה מו"ר הגאון ר' שמואל רזובובסקי זצוק"ל כתב דאף שמצונו בכתבי הגרי"ח (סנסייל) לענין אם שפח ולא אמר טל ומטר במנחה בערב שבת דמתפלל ערבית שתיים, אעפ"י שגם בערב לא יאמר טל ומטר, משום דכיון דאמירת טל ומטר הוא מסדר התפילה ואם לא אמר זאת הרי הוא כאילו לא התפלל ולכן חייב להשלים התפילה בערב אעפ"י שלא יזכיר טל ומטר, עכ"פ תפילת כדיון עיי"ש. אולם לגבי אמירת המלך הקדוש י"ל שבליל ר"ה התפלל תפילת יו"ט, וסובר הגאון ר' אבלי דאף שפוסקים להלכה דאין לא אמר המלך הקדוש חזר, אין זה משום דכך נוסח התפילה וממילא שוב כאילו לא התפלל, אלא הוא הזכרה וכדיון החרות שאם לא אמר מחזירין אותו, ואי"כ ממילא לא היה תרתי דסתרי, דהרי נחשב תפילה ללא הזכרה אלא דצריך להזכיר, ובוה יש קולא. כיון דאין מקדשין החדש בלילה אינו חוזר וכמו באמירת יעלה ויבוא בליל ראש חודש.

בספר בית הלוי סימ"ב מבאי פסוקי של החיי אדם, ומיעד שטברא זו שייכת בהתפלל תפילת חול אף בהתפלל תפילת ר"ה ולא אמר המלך הקדוש חזר. וכמו"כ מעיד אודות החייתא אלא הביא מהחלוקת שמובא ברבינו יונה, אולם לפי"ד הבנין שלמה אין מקום לקשיותו כלל. (עיי שו"אל ומשי"ב מהדו"ח ח"ג סימן קכ"ה).

עיי בספר יד יהי מבעל המש דיות בחלק הדרושים שבסוף הסי' סימן ח' שכתב דברי הבנין שלמה וסיים בסוף דבריו וז"ל 'ויהי'הר'א כד שכיבנת יצא הגאון בעל חיי אדם לקראתי שהצלתיו משגיאות מדשנות הגאונים ולא לשויה טעות ח' על גאונים ישראל'.

עקרי הענין

א. מעלת התפילה בימים אלו. כתוב במדרש תהלים (מזמור קב) פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם. אמר ר' יצחק כליפי הדורות אמרו, שאין להם לא נביא ולא כהן מורה דקדק, ולא בית המקדש שיכפר עליהם אלא תפלה ואלה נשתיירה להן שהם מתפללים בראש השנה ובימים הכפורים, אל תבוה אותה מהם, שנאמר (כ"י) ולא בזה את תפלתם. (עוד שם במדרש שוחר טוב) תכתב זאת לדור אחרון ועם נבוא יחלה יהי. וכי עד עכשיו עתידה אומה אחרת להבראות, שהיא אומרו ועם נבוא, אלא אמר ר' יהודה בן סימון זה דורו של מרדכי שנבאר כבירה חדשה. ורובני אמרו אלו הדורות שחיביים במעשיהם הרעים, ובאין ועושים תשובה ומתפללין לפניך בראש השנה ובימים הכפורים, ולפי שהם מחודשים את מעשיהם, הקודש ברוך הוא בורא אותם ברייה חדשה, ומה להם לעשות, יש להם ליטול אתרוגיהן בידיהם וללביהן וערבי נחל הדסים להלל אותך, היו אומר ועם נבוא יחלה יהי.

ב. על מה צריך להיות עיקר תפילתו תפילתו הימים הנוראים. כתב הרמח"ל במאמר החכמה, בזה הלשון, ואולם ביום ראש השנה האדון ב"ה עומד כביכול בבחינת מלך על עולמו ועל כן הנה השעה ראויה להתפלל לפניו שיגלה מלכותו לגמרי בעולם ויתוקן העולם על ידי זה ועל עיקר זה נבנה כל הנוסח הנוסף הזה והנה בתחלה נאמר יתקדש שמך רבו והיינו שידוע מלכותו בעולם ויתגלה בהתחזקה על ישראל זהו על ישראל עמך.

וכן דרש רבינו הגר"ח מוולוז'ין זצוק"ל (בדרשה שקודם הסליחות) אמת הוא בלי ספק שגם על עניני הגוף נדונים בראש השנה אך מי הוא פתי אשר יערב לו לבו לכוון לבקש על עניני הגוף? נגד ספק אבדן נפשו? חס ושלום בראותו כי נפשו נידונה נפשו אמת כעת במכוסה גדולה ואין ישלך נפשו? אחרי גותיו ויבקש על הגוף? הנהגוף. הלא ידמה בזה האיש הלז לאיש נדרם בכיתו ותגע האש בארבע פינות הבית אשר יעוררו אותו משנתו בנתיצה ואומרים לו מה לך נדרם מהך קום המלט על נפשך פן תספה באש הבערה אשר ללהב יצאת כי אחזה את סביב בכל קירות הבית והוא מתעצל בהצלת נפשו וישב בהם שאני צריך להמתין עוד מחמת שכינה עוקצת אותי ואני צריך לדרוך אחריה להנקם ממנה ולהרגה הלא יסכל בזה מאד ולשטנה וחסר דעת יחשב האיש ההוא.

על כן עיקר הבקשות הראוי לבקש הימים האלה צריך כל אדם לכוון בבקשתו רק על נפשו שיהיה לפיטשה בזיהם מבני היכלא דמלכא וכו'. ואם היינו מכוונים בכל התפילות ובקשות רק על צער השכינה כביכול בודאי היינו זוכים להיות נענים על ענין בקשתו ולהגאל גאולה שלמה. והדברים מפורשים בתקנתו וזר על גודל התביעה על אלו שמבקשים בימים הללו בעיקר על בקשתם הפרטיות, הקטן שיתחיה רק כב עמור א יפן כל וכה מצדן מן החכרים אלו עשרת ימי תשובה וירא כי אין איש ועוד נמנעו מן ההוללות אילו הלנות דבי גימשתא דאבא ובניו אינון בבית הכנסת אסורין ואידו בכל יומא אשגותיה עלייהו ויהיב לון מוונא וכן פה וכה אם את מאן דיוננה בתוכתא לחברא בית אסורין דילהון הוה הוא דכתבי (ישעיה מיט) לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו ויפן כל וכה וירא כי אין איש אלא איש דרכו פנו בעסוקין דילהון באורחין דילהון איש לבצעו מקצהו כבצעו דהאי עלמא לירתא האי עלמא ולאו אינון מסטרא דאמתי בתון אנשי חיל יריא יאלקיים אנשי אומת שונאי בצע אלא כלהו צווחין בצלותן בימא דכפורי ככלביה הב הב לנא מוונא וסליחו וכפיהו וחיי כתבנו לחיים ואינון על נפש ככלבים דאינון אומין דעלמא דצווחו לגביה ולתי לון בשת אנפין דלא אית מאן דקרא ליה בתויבתא דיתורו שכינתיה לקודשא ברוך הוא דהיינו מרחקא מינה דגביה דאומתי ללכתבי בתון ויתמכרו בגוים וילמרו מעשיהם ואינון ערב דכל חסד דרבינון לגומייהו עבדין ועוד. **אמנם ידוע בשם רבי ישראל סלנטר שאמר שבדורות הללו מי שאינו מבקש על צרכי עצמו סימן שאינו מאמין ברוך ראש השנה.** בספר הוראי ראובן' להגרי' ראובן ב"ן זצ"ל אבי"ד פ"ח, כתב "שמעתי מפי מורי הגאון הצדיק יס"ע מן ר' יצחק בללבו זצ"ל שאמר בשם רבו הגוריים זצ"ל, על נוסחת ימים נוראים שכתבו בסידורים שבתפילת [ובכן תן פחדך] וכו' - להתפלל רק על גלות השכינה וכבוד שמים ב"ה, שזה היה מתאים ביותר לדורות הראשונים אבל לא עכשיו, כומן שאנו רואים שכשאדם נרדף בפנתוסו אינו מהרהר כלל בגלות השכינה, ומכש"כ מי שיש לו משפט גדול בדיני ממונות ואין צריך לומר משפט פילי בודאי שלא יעלה על רעיונו לדאוג לגלות השכינה, אם כן אנו מאמינים שבר"ה ויהי"כ היום הדין לחיים ולמות הוא ש"ן וחיינו וחיי ב"ב הלויים לנו מנגן, אין יעלה על הרעיון לבקש על גלות השכינה? בדרות הראשונים ידעו שהוא יום הדין בכל זאת היו חיי מסירות נפש מצדום שלא לדאוג על עניני חיים הפרטיים ולבקש רק על כבוד שמים, אבל אהנו שאם בשביל פנתסא קלה עובדים לדאוג על גלות השכינה א"כ **אם נבקש ברוך יריח ר"ה על גלות השכינה, אתה שאני אנו מאמינים שיר"ה ויהי"כ הוא יום הדין לחיים ולמות**, ואם מאמינים שהוא יום הדין עלינו לבקש רק על חיים ופנתסא, **ענין זה הוא כלל גדול בכוחות הנפש לבלי לרמות את עצמנו בדברים ששגבו למעלה מהשגתנו המבין יתבונן מרבה זה שלא לתת יד לרמות את עצמו** רק לעשות הכל ככוונה רצויה ורואיה."

ג. תפילה דרך תחנונים. התפילה בראש השנה צריכה להיות כמיוחדת דרך תחנונים, ומי שעושה כן ובהו שתתקבל תפילתו וכמאמר הגמרא בראש השנה דף טו ע"ב ואמר רבי יצחק כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה שנאמר [דברים יא] מרשיית השנה מרשיית כתיב ועד אחרית סופה

הרב מאיר שלוביץ

שיש לה אחרית, וביאר ברש"י שם, שרשה בתחלתה - שישראל עושים עצמן רשין כראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר, תחנונים ידבר רש (משלי יח).

ד. התפילה בכריעה. כתב הטור אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפב נהגים באשכנז להתפלל ברו"ה ויהי בכריעה לפי שאנו תלויין ברוך לפיכך יכוין להתפלל באימה וביראה והמדקדקים מכוונים לזקוף בסוף הברכות וכו'. וכן כתב בלבוש שם אורח חיים סימן תקפב נהגין להתפלל בראש השנה ויום כיפור בכריעה, וכן הוא ראוי מפני שאנו תלויין עכשיו ברוך, לפיכך נכון להתפלל באימה וביראה ויתר מבשאר ימות השנה. והרש"ש הביא לזה אסמכתא מדברי הגמ' ברו"ה כ"ז ע"ב, מצוה של ראש השנה כשופר כפופין מר סכר בראש השנה כמה דכיף איניש דעתיה טפי מעלי, וכפישטות הכונה היא לכופף דעתו, אמנם ברש"י וחס' לא הזכירו את תיבת דעיהו, ומהו הוכיח שחכמה היא כאן רמז להתפלל בכריעה.

ה. תפילה בקול רם. כתב בשו"ע סימן תקפב סיף ט, אך על פי שכל ימות השנה מתפללים בלחש, בראש השנה ויום הכפורים נוהגין לומר בקול רם. ולהטעות לא דחיישינן, כיון שמצויים בידם מחזורים. וכתב המשנה ברורה שם ס"ק כד, מפני שע"ז יוכלו להתפלל יותר בכוונה וכו' לא יגיבנה קולו יותר מדאי': ומי"מ כתב השליח מס' ר"ה שכל זה ברסור התפילה ולא בבקשות פרטיות, שיש לו שר הטעם שביקשים בנוסח.

ו. לבכות בתפילה. כתב במעשה בר טוב הגר"א (סי' ר"ח) אין לבכות בראש השנה כמבואר בירושא אל לבנו וכו', והקפידו בפנינו לנגן הקדוש שאחר מוסף לכבוד יו"ט. אמנם מצד שני ידוע בשם האר"ז'ל שאמר שמי שלא נופלת עליו בכיה בתפילה בימים הללו ידוע שנפשו פגומה. וכיצד מתיישבים שני הדברים, ורבי יוסף זינדל מסלנטר אמר בשם הגר"א מוולוז'ין כשהבכיה פורצת מעצמה בתפילה מותרת הבכיה, וכמו שנאמר בחנה שמואל א א י ובכה תבכה' לא אליה, וזולת זאת תהא התפילה בשמחה ובהכנעה וכו'. וממילא לא קשה כלל אהר"י. ובספר קהלת יצחק הביא ששמע בשם הגר"י סלנטר דבר נחמד בישוב הסתייה דאותן אנשים שדמעוניהן מצויין היינו שהם קלים אל הדמעות ומכל דבר קטן יבכו ויחפץ אותן אנשים דוקא לא יבכו בראש השנה דאיתא בספ' ר"ה כ"ז ע"ב בראש השנה כמה דכיף איניש דעתיה טפי מעלי ולאנשים כאלה הכפיה שלהם הוא שלא לבכות אחריו דטבעו לבכות מהר, אכן האנשים שקשין על הדמעות הם צריכין לכופף את עצמם ולבכות דוק ואמר שגם כוונת התפילה בנחמיה הוא כן דתחילה בפרק ט כתב שם כי בזכים כל העם כששמע את דברי החפזים והתחילו לבכות ואחריו כי ראה שהם קלים על הדמעות לא היה לנו אכלו משגיחם ושתנו ממפתחם וקדוש היום לארדונו ואל התעצבו כי חדות ה' היא מעוכס' ר"ל אהם צריכים דוקא להיות כחרות ה' ולכיף את דעתם שלא לבכות היא מעוכס אחריו כי שבעים לבכות היות כני' לאפוקי אותם אנשים שקשין על הדמעות הם צריכין לבכות דוקא ודח"ח.

ז. ההירדות והיחזקות של שלח ציבור המתפלל בימים הנוראים. כתב השל"ה מסכת ראש השנה פרק נו מצוה ג. שלשה ימים קודם ראש השנה וכן קודם יום כפורים, צריך השליח צבור וכל מי שנשבר מהקהל להתפלל או לצוקע, צריכים להפריש עצמם מכל דבר המבטיאים לידו שומאה, וצריכים טהרה ביותר. [הצביא לזה שם סינתא מחוהו], שכן כתב הורה בפירשת ויקרא (ח"ג דף י"ח ע"א) וזה לשונו: רבי אלעזר ורבי אבא הוו יתיב, אמר רבי אלעזר, חמינא לאבא ביומי ראש השנה ויום כפור, דלא בעי למשמע צולות מכל בר נש, אלא א קאים עליה תלתא יומין קודם, לדכאה ליה. דרבי שמעון הוה אמר הכי: בצולות דהאי בר נש דאנא מדכנא אתכפר עלמא, וכל שכן בתקיעת שופר, דלא מקבל תקיעותא דבר נש, דלאו איהו חכים למתקע ברוז תקיעא, עכ"ל. הרי רבי שמעון בר יוחאי לא רצה לשמוע התפילה משום אדם בבית הכנסת בראש השנה ויום כפורים, אלא אם כן היה בוחן אותו שלשה ימים קודם יום טוב, שהיה ברוך אותו אם הוא הגון להתפלל, חן ממתת מעשיר, חן ממתת ידיעת הכוונה. והוה שאמר אלא א קאים עליה כו', פירוש, עמר עליו ידע עניינו. על כן צריך להיות השליח צבור או התוקע, בעל תשובה גור, ונם לימרו התפילה וכוונת התקיעות ביותר.

ח. נוסח התפילה שאנו מתפללים והנשא על כל הארץ ביקרן, מה הכוונה בבקשה זו. ביאר במשן חכמה פרישת עקב ואגב אבאר מליצת התפילה "והנשא על כל הארץ ביקרן". ד"ר יצחק' הוא לשון ארמי [מגילה דף ט, א]. והפירוש, ד"ר יצחק' היא ארץ ישראל, כמו שאמרו "ושולח מים על ארץ וחוצות" [תענית דף י"ד, א]. ובארץ ישראל יהיה הקדושה לעתיד עד כי יפלא מעין המלאכים רוחניות כזו אשר (ישעיהו א, ד). "ענין לא ראתה אלקים וזולתך [למחכה לוי']. ואמרו (נדרים לב, א) שמלאכי השרת אין יכולים ליכנס למחיצתך. ועיין ליקוט בלק. וזה כוונת התפילה, להגיע לקדושה רוחנית כזו "ביקרן" - שאין מלאכי השרת יכולין ליכנס במחיצתך. ולכן נאמר בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת יודעים אותך. (והיינו כדי שלא יקנאו).

מעשה רב

עורך הרב הלל מן

תפילת המוסף הייחודית של

הש"ץ ברה"ה

היה זה בשנת תר"ב, בעיר פטרסבורג הוקם בית כנסת, ברוב חסד הצאר נקולאי הרוסי עבור בחורי החמד שנשבו באזוריות להיות חייליו בעודם עוללים רכים, ובשל סירובם להתנצר ניוטו ליתן להם בכי"נ דל להתפלל בו, בחגים ובשבתות התקצו אלו מבני הסביבה, אך חוק היה בו כי רק החיילים נגשו לפני התיבה שכן ידעו להתפלל עבור חתריהם. בימים הנוראים נקצו ובאו לביה"כ"י כל חייל שנצוץ יהודי קרובו, להתחנן ולבקש מבורא העולם שיתן לו כח לעמוד בסיונות הרבים והמרים שעוברים עליהם כקנטוניסטים, והכל ציפו לתפילת המוסף.

לשמע השמעה כי הגאון רבי יצחק מוולוז'ין יתפלל לשנה בביתח"ד נתווספו רבים להיכל ביה"כ לתפילה, והאולם היה מלא מפה לפה. מראה פני החיילים הרבים היה קודר, וזכרים הם בערגה את דברי הכיבוש על יום בטנם נפרדו לשנות אימה מהוריהם ובני משפחתם, שזעק לעברם "הציבי לכם ציונים" ואומר הנביא, "בכל רגע חיביים אתם לידים יקרים לזכור דרככם, קראת קריאת שמע ולהתפלל לאב רחום שבשמים שיחוס עמכם, זכרו, מכל מלאכ טריפה שיאכילו אתכם תשליכו 3 כפות ארצה לציון כי אינכם חפצים בו, לבד מקיום".

עתה לאחר שנות סבל ואימה, נזכרים בערגה הנערים בידועם כי ישובו לביתם רק בגיל בוגר כשלא יוכלו למלאות פקודת מלחמה, ויסיימו שארית חיים בבית אבות. בכיים שמעע מוחדד החייל הרגוש. רחש עבר בין הקהל, ראוי היה לכבד את הגר"י מוולוז'ין לעבור לפני התיבה לתפילת המוסף, ולו בכדי לזכור באותם חזנים נודנים שהרגישו עולמות בתפילת המוסף ברה"ה לאחר התקיעות.

אך נגשו כמה חיילים אל הרב בצבעים היתב אחד החיילים בבקשה כי יתנו לו לעבור לפני התיבה. לדבריהם - גיהנום הם ימי חינו, אין איבר שלא עברו עליו ייסורי איוב, הוא קידש את ה' והחזיק בתורת אלוהיו מתוך ענינים זה שנים, תפילת המוסף מפיו לבטח תפעל גבהים.

הקהל והרב הביטו בו, כולו היה נתון בתפילה, גוו שחול על מחזורו, משנשאו אליו לנסות ולהגיע לו זאת, הוא הרים לראשונה את מבטו, נראה היה כאיש זקן, אך מבט דרש הראה אל אלו קמטי זקנה, אלא תחיכות בשר שפארעו במגלב ונתאחר, משראה זאת הגר"י פסק שהוא אולי יתפלל לפני הקהל את תפילת המוסף.

נתעטף החייל בטליתו ויגש לתיבה, הקהל כולו עמד מלא רטט וציפה לנגינתו של החזן... בין רחשי הקהל היה ניתן להאזין להיגני העני מעמשע... שבקע מעממקי לב המתפללים.

אולם החזן לא התחיל לנגן... לפתע נשמע קולו, היה זה קול מנוגש ועבה, מלא סבל, מבט הכל הופנה אליו... האיש שעבר סבל איום, העומד כשליח ציבור גדול - כשליחם של קהל עצום ורבים, החליט כי זו השעה להגיב משתו לברואו וכך אמר בקול לא לו:

"רבש"ע, כל יהודי מבקש ממך בניים חיים ומזונות, אולם אני רווק ולא רציתי להתחתן מטעמים מובנים... חיים אינני חפץ כי טוב מותי מחיי, מזונות אינני צריך שכן משרת אני את הצאר ועל שולחנו אני סמוך, ובכן מה אבקש בוראי ברגע עילאי זה של תפילת המוסף שתתקבל תפילתי לפניך!!!"

הוא שנתקן קמעא, דומיה נשתררה בבית המדרש, דמעות נגרו מעיניהם של רבים, איש לא העז לעצור את שטף דיבורו המרגש של החזן, והוא סיים: "ובכן אלוהי, בקשה אחת ויחידה לי אלך - בוראי - יתגדל ויתקדש שמה רבה!!!"

הנושאים הבאים

כי תבא - סילוקן של צדיקים
גם כל חליו וכל מכה (כח, א), זה סילוקן של צדיקין (מדרש, ע"י פרדס יוסף).
נצבים - תפילות ר"ה ויו"כ
ענינא דימוא
סוכות - סוכה גזולה ושאוולה

מוסד הרב קוק
הדפוס
מועד קידוש
תורת המועדים בהלכה ובאגדה מאת הגאון רבי שלינגר

מכון ירושלים
הופיע
יד דרך
על מסכתות נדרים גיור וסוטה להגאון רבי דוד זינצנהיים זצ"ל יו"ל לראשונה מכת"י המחבר עם מקורות וצייונים

יצא לאור הספר

חקירות הלכתיות מועדים

ובו שזורים גם פנינים ודברי חפץ ממרן הגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצוק"ל מאת

הגר"ר אלחנן פריץ שליט"א
להשיג - 05276484279

